

Asia: VN/19048/2024

Hallituksen esitys eduskunnalle EU:n poliittisen mainonnan avoimuutta ja kohdentamista koskevaa asetusta täydentäväksi lainsäädännöksi

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Oikeusministeriölle

Diaarinumero: VN/19048/2024

www.lausuntopalvelu.fi

Luonnos hallituksen esitykseksi eduskunnalle EU:n poliittisen mainonnan avoimuutta ja kohdentamista koskevaa asetusta täydentäväksi lainsäädännöksi

Medialiitto kiittää mahdollisuudesta antaa lausunto oikeusministeriölle luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle EU:n poliittisen mainonnan avoimuutta ja kohdentamista koskevaa asetusta ("asetus") täydentäväksi lainsäädännöksi ("luonnos").

Esitämme huomiomme asiassa erityisesti vaalien näkyvyyden, kansalaisten sananvapauden ja kotimaisten tiedotusvälineiden elinvoiman näkökulmasta.

Pääviestit

- Vaalien tulisi näkyä Suomessa laajasti tiedotusvälineissä vaalimainosten myötä myös jatkossa. Oikeusministeriön ja media-alan tavoitteet ovat tässä samansuuntaisia.
- Luonnoksen jatkovalmistelussa olisi otettava huomioon myös reilun kilpailun edistäminen mediakentällä huomioiden kansainvälisten teknologiayritysten hallitseva asema.

- Valvovan viranomaisen tulisi keskittyä mediayritysten ohjaukseen ja neuvontaan media-alaan kohdistuvien valvontatoimenpiteiden sijaan.
- Tilanteita, joissa Valtiontalouden tarkastusvirasto voi määrätä seuraamusmaksun, tulisi karsia.
- Tiedotusvälineiden lähdesuoja olisi varmistettava kaikissa valvontatilanteissa EU- ja kansallisen sääntelyn mukaisesti.
- Vaikutusarviota tulisi täydentää mahdollisten kielteisten seuraamusten osalta.
- Seuraamusmaksu tulisi voida määrätä myös viranomaiselle.
- Syrjintäkiellon jättäminen valvonnan ulkopuolelle on oikea ratkaisu.

Oikeusministeriön ja media-alan tavoitteet ovat pääasiassa samansuuntaisia

Suomessa riippumattomien tiedotusvälineiden toiminta ja vaalimainonnan läpinäkyvyys eivät olet aiheuttaneet ongelmia. Asetuksen taustalla ovatkin erityisesti tietoverkon alustapalvelut, kuten sosiaalisen median palvelut. Nämä globaalit palvelut ovat luoneet mahdollisuuden vaalivaikuttamiseen, myös Euroopan unionissa.

Asetuksen uudet, raskaat velvoitteet voivat johtaa siihen, että vaalimainonnan julkaiseminen ei ole enää kannattavaa. Mikäli näin tapahtuu, on sääntely epäonnistunut, ja sillä voi olla kauaskantoisia vaikutuksia vaalien näkyvyyteen ja demokratiaan.

Asetukseen liittyvät ylisääntelyriskit ovat merkityksellisiä Suomelle, jossa riippumattomien tiedotusvälineiden toiminta, vaalimainonnan läpinäkyvyys, tiedotusvälineiden itsesääntely ja mainonnan tunnistettavuus ovat kansainvälisesti katsoen korkealla tasolla. Suomessa ei ole kokemusta niistä epäkohdista, joita raskaalla EU-lailla halutaan suitsia.

Medialiiton huolena on, että tiedotusvälineiden ei muutenkin vaativina, niukkuuden aikoina media-alalla enää kannata taloudellisesti julkaista vaalimainoksia tai muuta poliittista mainontaa. Se olisi erityisesti sekä paikallisdemokratian että kansalaisten kannalta huolestuttavaa. Tällainen kehitys olisi omiaan myös rapauttamaan paikallista demokratiaa.

Medialiiton käsityksen mukaan myös ministeriö tavoittelee luonnoksella sitä, että edellä kuvatut huolet eivät toteutuisi Suomessa. Medialiitto kiinnittää tällä lausunnolla ministeriön huomiota seikkoihin, joihin ministeriön tulisi jatkovalmistelussa puuttua, jotta asetuksen kielteiset vaikutukset vaalien näkyvyyteen ja myös media-alan elinvoimaan voitaisiin Suomessa minimoida.

Vaalien tulisi näkyä Suomessa laajasti tiedotusvälineissä vaalimainosten myötä myös jatkossa

Vaalit näkyvät perinteisesti laajasti tiedotusvälineissä, kuten uutismediassa ja myös radiossa ja televisiossa, vaalimainosten myötä.

Ministeriön tulisi luonnoksen jatkovalmistelussa pyrkiä turvaamaan se, että kunta-, alue-, eduskunta- ja presidentinvaalit näkyvät vaalimainosten myötä tiedotusvälineissä myös jatkossa. Medialiiton ja sen jäsenliitoista erityisesti Uutismedian liiton sekä RadioMedian huolena on, että asetus on omiaan johtamaan siihen, että vaalimainonnan julkaiseminen ei ole enää uutismedian kustantajille tai yksityisesti omistetuille radiotoiminnan harjoittajille kannattavaa toimintaa laajojen informointi- ja raportointivelvoitteiden vuoksi.

Mikäli näin tapahtuu, asetuksen ja luonnoksessa ehdotettu sääntely eivät ole onnistuneet, ja sillä voi olla kauaskantoisia vaikutuksia vaalien näkyvyyteen ja sitä kautta myös vaaleihin osallistumiseen, äänestysintoon sekä demokratian toteutumiseen.

Kysymys on tiedotusvälineille kohdistuvien uusien laajojen avoimuus- ja raportointivelvoitteiden kustannuksista ja vaikutuksista esimerkiksi paikalliselle ja alueelliselle lehdistölle ja yksityiselle radio- ja televisiotoiminnalle sekä siten yleisön sananvapauteen.

Luonnoksen jatkovalmistelussa olisi otettava huomioon myös reilun kilpailun edistäminen mediakentällä huomioiden kansainvälisten teknologiayritysten hallitseva asema

Medialiitto ehdottaa, että luonnoksen jatkovalmistelussa ministeriö kiinnittää huomiota siihen, että asetuksen voimaansaattamisessa ja sitä seuraavassa asetuksen velvoitteiden valvonnassa vältetään kielteiset vaikutukset vaalien näkyvyydelle tiedotusvälineissä ja kotimaisen uutismedian ja yksityisen radiotoiminnan elinvoimalle. Samalla olisi edistettävä reilua kilpailua mediakentällä suhteessa kansainvälisiin teknologiayrityksiin.

Luonnoksen taustalla on tavoite asetuksen tehokkaasta valvonnasta EU:ssa sekä se, että kansallisilla valvovilla viranomaisilla on samat laajat toimivaltuudet niin mikroyritysten kuin alueelleen mahdollisesti sijoittautuneiden maailmanlaajuisten toimijoiden osalta. Medialiitto on samaa mieltä luonnoksen kanssa siitä, että tämä korostaa valvovien viranomaisten harkintaa, kun ne käyttävät yksittäistapauksessa asetuksesta johtuvia toimivaltuuksiaan. Kotimaiset mediayhtiöt - varsinkin, jos ne ovat mikroyrityksiä tai pieniä taikka keskisuuria yrityksiä - ovat todella pieniä yhtiöitä verrattuna suuriin globaaleihin alustayhtiöihin.

Hallitusohjelman mukaan Suomi edistää kaikessa toiminnassaan demokratian, kansalaisyhteiskunnan, perus- ja ihmisoikeuksien ja oikeusvaltion periaatteita.

Hallitus lupaa vahvistaa demokratiaa, osallisuutta ja luottamusta yhteiskunnassa. Hallitusohjelman mukaan Suomen hallitus edistää tasapuolisia kilpailuedellytyksiä eurooppalaisten yritysten ja globaalisti toimivien digijättien välillä. Lisäksi hallitus on sitoutunut edistämään reilua kilpailua mediakentällä huomioiden kansainvälisten alustajättien aseman.

Medialiitto katsoo, että hallitusohjelman huolellinen huomioonottaminen luonnoksen jatkovalmistelussa on perustelua, koska asetuksen taustalla ovat erityisesti tietoverkon alustapalvelut, kuten sosiaalisen median palvelut. Nämä globaalit palvelut ovat luoneet mahdollisuuden vaalivaikuttamiseen. Suomalaiset tai eurooppalaiset tiedotusvälineet eivät ole huolia aiheuttaneet. Sen sijaan todellisena huolena on, että asetus vaikuttaa vaalien näkyvyyteen, äänestysintoon, ehdokkaaksi asettumiseen ja sitä kautta lopulta nakertaa demokratiamme peruspilareita.

Huolena asetuksen voimaansaattamisessa ja sitä seuraavassa asetuksen velvoitteiden valvonnassa on myös se, että asetus ja tiedotusvälineisiin kohdistuvat valvontatoimenpiteet ovat omiaan johtamaan suurten alustayhtiöiden kilpailuedun suhteelliseen paranemiseen suomalaisiin tiedotusvälineisiin verrattuna. Samanaikaisesti seurauksena olisi kotimaisten yksityisten tiedotusvälineiden, kuten paikallisten ja alueellisten lehtien ja yksityisomisteisten radiokanavien, toimintaedellytysten heikentyminen entisestään.

Keskeiset sosiaalisen median palveluita tarjoavat yritykset ovat maailman suurimpia yrityksiä. Suomalaisille tiedotusvälineille asetuksella asetettuihin uusiin velvoitteisiin liittyvien seuraamusten oikeasuhtaisuutta tulisi arvioida realistisesti myös tämän tosiasian pohjalta.

Valvovan viranomaisen tulisi keskittyä mediayritysten ohjaukseen ja neuvontaan media-alaan kohdistuvien valvontatoimenpiteiden sijaan

Valtiontalouden tarkastusviraston määräämistä asetuksen pääasialliseksi valvontavirastoksi voidaan pitää perusteltuna ottaen huomioon viraston nykyiset vaali- ja puoluerahoitusvalvonnan tehtävät.

Medialiitto ehdottaa, että Valtiontalouden tarkastusviraston ohjaus- ja neuvontatehtävää korostettaisiin lisää luonnoksen jatkovalmistelussa. Hallituksen esitykseen tulisi kirjata nimenomaisesti, että Valtiontalouden tarkastusviraston tulisi keskittyä erityisesti poliittisen mainonnan tarjoajien ja poliittisen mainonnan julkaisijoiden, eli yksityisten yritysten, tukemiseen, ohjaukseen ja neuvontaan asetusten velvoitteiden noudattamisessa. Poliittisen mainonnan julkaisijoiden tukea, ohjausta ja neuvontaa tarvitaan erityisesti vuonna 2026 ja ennen kevään 2027 eduskuntavaaleja vaali-ilmoitusten ja vaalien näkyvyyden turvaamiseksi tiedotusvälineissä.

Tarkastusviraston ei tulisi lainkaan ryhtyä mediayrityksiin kohdistuviin varsinaisiin valvontatoimenpiteisiin ennen eduskuntavaaleja huhtikuussa 2027.

Medialiitto on huolissaan Valtiontalouden tarkastusviraston resurssien (asiantuntijaresursseja kahden henkilötyövuoden verran) riittävydestä, osaamisesta ja kokemuksesta. Myös luonnoksessa todetaan, että ”etenkin media-alan toiminnasta tarkastusvirastolla ei ole aikaisempaa osaamista”. Tarkastusviraston ohjaus- ja neuvontaroolin korostamisella hallituksen esityksessä voidaan myös vaikuttaa siihen, että tarkastusviraston asiantuntijoiden osaaminen ja kokemus media-alan toiminnasta paranee. Viranomaisen media-alaosaamisen ja -kokemuksen lisäämiseen tulisi keskittyä vuosina 2025–2026.

Medialiitto katsoo, että viranomaisen osaaminen ja media-alan toiminnan tunteminen on asetuksen valvonnassa hyvin tärkeää, jotta voidaan välttää kielteiset vaikutukset kansalaisten sananvapauteen, oikeuteen vastaanottaa tietoa vaaliehdokkaista ja vaalien näkyvyyteen. Mediayritysten toimintaympäristön oikeusvarmuuteen ja yritysten resurssitarpeisiin (muun muassa teknologiainvestoinnit, henkilöiden ajankäyttö) vaikuttavat asetusta valvovan viranomaisen asiantuntemus, viranomaisen resurssit ja toimivaltuudet, kuten luonnoksessa (4.2.2.1 Yritysvaikutukset) todetaan.

Medialiitto toteaa, että tammikuun Kunta- ja aluevaalimedioiden 2025 -tutkimuksen (Iro Research Uutismedian liiton toimeksiannosta) mukaan sanomalehdet olivat kansalaisten tärkein tietolähde kevään kunta- ja aluevaaleissa. Kuntavaaleissa äänestämään aikovista 58 prosenttia haki äänestyspäätöksensä tueksi tietoa painetuista tai digitaalisista sanomalehdistä. Toiseksi eniten tukea äänestyspäätökseen haettiin kaupunkilehdistä (35 %), kuntavaaliehdokkaiden verkkosivuilta (35 %) ja televisiosta (35 %). Viidenneksi sijoittui sosiaalinen media (28 %) ja kuudenneksi puolueiden verkkosivut (25 %). Aluevaaleissa äänestävien tietolähteiden kärki oli sama.

Tilanteita, joissa Valtiontalouden tarkastusvirasto voi määrätä seuraamusmaksun, tulisi karsia

Medialiitto katsoo, että luonnoksen jatkovalmistelussa tulisi karsia ehdotetun 13 §:n (Poliittisen mainonnan palvelujen tarjoajien seuraamusmaksu) asetuksen velvoitteita, joista Valtiontalouden tarkastusvirasto voisi määrätä seuraamusmaksun poliittisen mainonnan palvelujen tarjoajalle.

Eduskunnan perustuslakivaliokunta on lausunnossaan (PeVL 57/2022) asetuksen seuraamuksiin ja sananvapausvaikutuksiin liittyen korostanut seuraamusten täsmällisyys- ja oikeasuhtaisuusvaatimusten merkitystä sekä sääntelyn sananvapauteen kohdistuvien vaikutusten huomiointia. Perustuslakivaliokunta pitää tärkeänä, että velvollisuuksien rikkomisesta aiheutuvat seuraamukset eivät saa olla niin suuret, että niillä olisi ns. chilling effect eli pelottava ja ehkäisevä vaikutus poliittisen sananvapauden käyttämiseen.

Perustuslakivaliokunnan lausunnon ohjaus tukee myös asetuksen kansallisia voimaansaattamistoimenpiteitä ja asetuksen valvontaa. Jatkovalmistelussa olisikin tarkasteltava ehdotetun sääntelyn välttämättömyyttä ja oikeasuhtaisuutta.

Medialiitto ehdottaa, että jatkovalmistelussa luonnoksessa ehdotetusta 13 §:stä poistetaan kokonaan seuraavat kohdat:

- 2) 9 artiklan 1 kohdassa säädetyn velvollisuuden säilyttää mainitussa kohdassa tarkoitetut tarvittavat tiedot tai 3 kohdassa säädetyn velvollisuuden säilyttää edelle mainittuja tietoja mainitussa kohdassa säädetyn ajan;
- 4) 12 artiklan 1 kohdassa säädetyn velvoitteen varmistaa, että 11 artiklan 1 kohdan e alakohdassa tarkoitettu avoimuusilmoitus sisältää tarvittavat tiedot, 3 kohdan ensimmäisessä alakohdassa säädetyn velvoitteen varmistaa avoimuusilmoituksen saatavuus koko poliittisen mainoksen julkaisuajan tilanteessa, jossa avoimuusilmoitus ei ole sisällytettyä suoraan osaksi mainosta, 3 kohdan toisessa alakohdassa säädetyn velvoitteen tarjota avoimuusilmoitus, jota ei ole sisällytettyä suoraan osaksi mainosta, helposti saatavissa olevassa muodossa, 3 kohdan toisessa alakohdassa säädetyn velvoitteen pitää avoimuusilmoitus ajan tasalla koko mainoksen julkaisuajan tai 4 kohdassa säädetyn velvoitteen säilyttää avoimuusilmoitukset muutoksineen seitsemän vuoden ajan sen jälkeen, kun asianomainen poliittinen mainos on julkaistu viimeisen kerran; ja
- 6) 14 artiklan 1 kohdassa säädetyn velvoitteen liittää kohdassa mainittuun toimintakertomukseen kampanjakohtaisesti koostetut tiedot, jotka koskevat rahamääriä tai muita sellaisia etuja, jotka on saatu osittaisena tai kokonaisena vastineena tarjotuista palveluista.

Edellä mainituissa tilanteissa seuraamusmaksun määrittämisen sijaan tarkastusvirasto voisi harkintansa pohjalta käyttää ehdotetussa 17 §:ssä (Julkinen varoitus) tarkoitettua julkista varoitusta.

Medialiitto katsoo, että erityisesti media-alalla julkisella varoituksella ja sen uhallä olisi asetuksen velvoitteiden noudattamiseen myös riittävä, ohjaava painava vaikutus.

Tiedotusvälineiden lähdesuoja on varmistettava kaikissa valvontatilanteissa EU- ja kansallisen sääntelyn mukaisesti

Medialiitto katsoo, että luonnosta ja sen perusteluja tulisi täydentää jatkovalmistelussa, jotta toimituksellisten lähteiden suoja turvataan kaikissa valvontatilanteissa.

Medialiitto ehdottaa, että luonnoksessa ehdotettuun 5 §:än (Tarkastukset) lisättäisiin jatkovalmistelussa uusi neljäs momentti seuraavasti:

Tarkastuksessa otetaan huomioon, mitä lähdesuojasta säädetään oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 22 §:n 2 momentissa ja mediapalvelujen yhteisestä kehyksestä sisämarkkinoilla ja direktiivin 2010/13/EU muuttamisesta annetussa Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksessa (EU) 2024/1083 (eurooppalainen medianvapaussäädös).

On mahdollista, että Valtiontalouden tarkastusvirasto suorittaa ehdotetun 5 §:n (Tarkastukset) nojalla toimenpiteitä, jotka kohdistuvat poliittisen mainonnan julkaisijaan, kuten esimerkiksi uutismedian kustantajayritykseen. Varsinkin mikro- ja pienten kustantajayritysten tilat, esimerkiksi pienten paikallislehtien käytössä olevat tilat, ovat käytännössä pienet. Myös henkilökuntaa on vähän. Esimerkiksi pienessä paikallislehdessä lehden vastaava toimittaja voi hoitaa toimituksellisten ja lakiin sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä liittyvien tehtävien rinnalla myös mainos- ja ilmoitustilan myyntiä.

Viranomaisen asetukseen perustuvat tarkastusoikeudet 5 §:ssä ovat laajat. Tarkastus voi kohdistua myös pysyväisluonteiseen asumiseen käytettyyn tilaan.

Luonnoksessa on otettu huomioon asianajajien, oikeudenkäyntiasiamiesten ja oikeudenkäyntiavustajien suojattu erityisasema 7 §:ssä (Asianajajia ja muita oikeudenkäyntiasiamiehiä ja oikeudenkäyntiavustajia koskeva poikkeus tiedonsaanti- ja tarkastusoikeudesta).

Medialiitto katsoo, että ottaen huomioon lähdesuojan kriittisyys toimituksellisen työn vapauden kannalta ja erityisesti pienempien lehtikustantajien käytännön olosuhteet tulisi myös lähdesuojaa turvaava kirjaus ottaa mukaan jatkovalmistelussa hallituksen esitykseen pykälä- ja perustelutasolla. Luonnoksen nykyiset kirjaukset sivulla 64 ovat riittämättömät, koska ne eivät muun muassa tunnista, millaisissa olosuhteissa ja tiloissa viranomaisen tarkastus voi käytännössä tapahtua. Lisäksi tuore eurooppalainen medianvapausasetus on korostanut lähdesuojan turvaamisen tärkeyttä. Medianvapausasetuksen lähdesuojakirjausten tavoitteena on välttää journalististen lähteiden ja luottamuksellisen viestinnän suojan kiertäminen ja taata yksityis- ja perhe-elämän, kodin ja viestien kunnioittaminen perusoikeuskirjan mukaisesti.

Vaikutusarviota tulisi täydentää mahdollisten kielteisten seuraamusten osalta

Luonnoksen vaikutusarvio- ja muut toteuttamisvaihtoehdotkokonaisuudesta (sivut 57– 71) puuttuu sen mahdollisuuden arviointi, että asetuksen uudet, raskaat velvoitteet poliittisen mainonnan julkaisijoille johtavat siihen, että tiedotusvälineet eivät enää julkaise poliittista mainontaa ja erityisesti ennen vaaleja vaalimainontaa. Tämä on hyvin tärkeä näkökulma vaalien näkyvyyden, äänestysinnokkuuden, osallisuuden ja julkisen poliittisen keskustelun sekä – lopulta – demokratian kannalta.

Asia liittyy erityisesti luonnoksen kohtiin 4.2.2.1 (Yritysvaikutukset), 4.2.3.2 (Vaikutukset kansalaisyhteiskuntaan ja mediaan), 5.1 (Vaihtoehdot ja niiden vaikutukset) ja 5.1.2 (Seuraamusmaksujen käyttöala ja määrittäminen).

Medialiitto pitää tärkeänä, että asetusta sovelletaan yksittäisiin yhtiöihin, kuten luonnoksessakin todetaan. Se tarkoittaa, että mediakonsernin jokainen yhtiö vastaa omasta toiminnastaan ja sääntelyn noudattamisesta. Tämä mahdollistaa myös sen, että mikroyrityksiä ja pieniä sekä keskisuuria yrityksiä koskevat poikkeukset ja rajaukset asetuksen velvoitteiden kohdistumisessa soveltuvat suurempaan joukkoon kotimaisia mediayrityksiä. Medialiiton alustavan selvityksen mukaan suurin osa sen jäsenliittojen, Uutismedian liiton ja RadioMedian, jäsenyrityksistä ovat direktiivin 2013/34/EU 3 Artiklan 1, 2 ja 3 kohtien tarkoittamia mikroyrityksiä tai pieniä taikka keskisuuria yrityksiä. Eniten kevennyksiä on tarjolla mikroyrityksille.

Asetuksesta seuraa kuitenkin useita uusia, raskaita velvoitteita kaikille mediayrityksille, jotka myyvät mainos- ja ilmoitustilaa poliittiselle mainonnalle ja siten julkaisevat poliittista mainontaa, siitä huolimatta, että tarjolla on myös edellä kuvatusti maltillisia kevennyksiä asetuksen velvoitteiden noudattamiseen.

Medialiitto arvioi, että odotettavissa on, että osa mediayrityksistä joutuu harkitsemaan tarkoin, onko poliittisen mainonnan julkaisemisesta saatava taloudellinen hyöty riittävä suhteessa siihen, että vaalimainosten ja muiden poliittisten mainosten julkaiseminen tiedotusvälineessä vaatii jatkossa uusia investointeja ja resursseja. Lisäksi toimintaan liittyy suoraan asetuksesta merkittävä seuraamuksen uhka, sillä seuraamusmaksun enimmäismäärä on jopa 6 % yrityksen liikevaihdosta.

Luonnoksessa todetaan, että selvitysten mukaan Suomen mediakenttä on melko keskittynyt. Medialiitto katsoo, että viittaus on epäolennainen ja osaksi harhaanjohtava, kun arvioidaan asetuksen ja luonnoksen tarkoittaman esityksen vaikutuksia media-alaan ja yhteiskuntaan Suomessa. Uutismedian liiton, joka kattaa lähes kaikki Suomen uutismedian kustantajayritykset, 71 kustantajayrityksestä 77 % ei kuulu mediakonserneihin. Uutismedian liiton 220 jäsenlehtinimikkeestä 30 % ei ole niin sanottuja konsernilehtiä.

Edellä kuvattu tilanne merkitsee sitä, että merkittävä osa uutismedian kustantajayrityksistä – kunnissa, ympäri maata – on omillaan ja ilman niin sanottua konsernin tukea, kun ne alkavat soveltaa asetuksen raskaita velvoitteita.

Asetuksen velvoitteet ovat pienemmille uutismedian lehtikustantajille tai yksityisille radioyhtiöille erittäin hankalia noudattaa. Mikroyritysten ja pienten sekä keskisuurtenkin mediayritysten kannalta sääntelykokonaisuus voi muodostua esimerkiksi radiolähetysyrityksissä mahdottomaksi: radioiden

kapasiteetti myydä mainosaikaa kapenee informointivelvoitteiden johdosta ja samalla raportointivelvoitteet nostavat kustannuksia. Seurauksena voi olla, että poliittista mainontaa ei kannata lainkaan lähettää paikallisissa radiokanavissa.

Kotimaisen lehdistön ja yksityisesti omistettujen radiokanavien taloudellisten toimintaedellytysten heikentyminen on omiaan johtamaan myös kotimaisen demokratian edellytysten heikentymiseen.

Luonnoksen mukaan uusien poliittista mainontaa koskevien velvoitteiden noudattaminen ”myös vahvistaa markkinoiden ja siinä toimivien palveluntarjoajien asemaa ja mainetta luotettavina poliittisen mainonnan palveluiden tarjoajina”. Medialiitto katsoo, että tästä ei kuitenkaan ole takeita, eikä varsinkaan siitä, varmistaisiko se kyseisen poliittisen mainonnan julkaisutoiminnan kannattavuuden. Riski siitä, että osa kustantajayrityksistä harkitsee poliittisen mainonnan julkaisemisen ja jopa vaalimainonnan julkaisemisen kannattamattomaksi toiminnaksi, on olemassa.

Medialiitto pyytää, että vaikutusarviota korjataan jatkovalmistelussa tältä osin.

Seuraamusmaksu tulisi voida määrätä myös viranomaiselle

Medialiitto ehdottaa, että luonnoksessa ehdotetun 15 §:n (Seuraamusmaksun määräämättä jättäminen) neljäs momentti poistetaan jatkovalmistelussa.

Viranomaisen toimesta tapahtuvan julkisen poliittisen mainonnan tarjoamisen ja yksityisesti rahoitetun toiminnan kilpailuasetelman tasapuolisuuden varmistamiseksi luonnosta tulisi muuttaa jatkovalmistelussa siten, että seuraamusmaksu olisi mahdollinen myös tilanteissa, joissa julkinen poliittisen mainonnan tarjoaja (esimerkiksi kuntaviranomainen) rikkoo asetuksen velvoitteita.

Lehtikustantajien ja muiden yksityisten yritysten omistamat ulkomainontapalvelut kilpailevat aika-ajoin kuntien ilmoitustaulu- ja vastaavien palveluiden kanssa mainos- ja ilmoitustilan tarjoamisessa. Nämä ilmoitustauluilla julkaistavat mainokset ja ilmoitukset voivat koskea myös poliittista mainontaa. Tilanteet eroavat käytännössä tietosuoja lain 24 §:n 4 momentin, johon luonnoksessa asian yhteydessä viitataan, perusteluista. Julkista toimijaa ei ole perusteita päästää kevyemmällä sääntelyllä tilanteissa, joissa sen toiminta rinnastuu yksityisten yritysten harjoittamaan poliittisen mainonnan tarjontaan.

Medialiiton poistettavaksi ehdottamassa luonnoksen 15 §:n 4 momentissa säädettäisiin, että tarkastusvirasto ei voisi määrätä seuraamusmaksua valtion viranomaisille, valtion liikelaitoksille, hyvinvointialueiden viranomaisille, kunnallisille viranomaisille, Ahvenanmaan maakunnan

viranomaisille, itsenäisille julkisoikeudellisille laitoksille, eduskunnan virastoille, tasavallan presidentin kanslialle eikä Suomen evankelis-luterilaiselle kirkolle ja Suomen ortodoksiselle kirkolle eikä niiden seurakunnille, seurakuntayhtymille ja muille elimille.

Syrjintäkiellon jättäminen valvonnan ulkopuolelle on oikea ratkaisu

Medialiitto kannattaa luonnoksessa ehdotettua 2 §:n (Kansallinen yhteyspiste ja muut toimivaltaiset viranomaiset) toisen momentin jälkimmäistä lausetta: Tarkastusvirasto ei kuitenkaan valvo 5 artiklan 1 kohdan mukaisia syrjintäkieltoja.

Asetuksen kirjaus siitä, että asetuksella ei veloiteta jäsenvaltioita toteuttamaan toimenpiteitä, jotka ovat ristiriidassa sananvapauteen ja tiedonvälityksen vapauteen liittyvien perusperiaatteiden kanssa sellaisina kuin ne ilmenevät valtiosääntöperinteistä tai säännöistä, jotka koskevat lehdistön tai muiden tiedotusvälineiden oikeuksia ja vastuuta sekä niille annettuja menettelyllisiä takeita, silloin, kun nämä säännöt liittyvät vastuun määräytymiseen tai rajaamiseen, on tärkeä. Tästä syystä on hyvä, että asia jätetään Suomessa voimassa olevan syrjimättömyyssääntelyn varaan. Nykyinen tilanne säilyy tältä osin, kuten luonnoksessa todetaan.

Asetuksen valmistelun aikana eduskunnan Suuri valiokunta (SuVEK 48/2023 vp.) viittasi Suomen jatkokantaan (UJ 26/2023 vp.) liittyen liikenne- ja viestintävaliokunnan kannanottoon, jossa muun muassa painotettiin, että poliittista mainontaa koskevan sääntelyn ei tule ulottua journalismiin tai puhtaasti henkilökohtaiseen toimintaan eikä rajoittaa tarpeettomasti sananvapautta ja vastaavan päätoimittajan itsenäistä päätösvaltaa.

Riippumaton toimituksellinen päätöksenteko ja tiedotusvälineen vastaavan toimittajan riippumaton, itsenäinen asema on turvattu Suomea sitovilla kansainvälisillä sopimuksilla, eurooppalaisella medianvapaussäädöksellä, lailla sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä ja Julkisen sanan neuvoston Journalistin ohjeilla. Medialiitto toteaa, että vastaavalla toimittajalla on oikeus tarvittaessa hylätä yksittäisen poliittisen mainoksen julkaiseminen. Suomessa ei ole poliittisen mainonnan julkaisuvelvoitetta (eräänlaista ”must-carry” -velvoitetta).

Sananvapauslain 4 §:n mukaan ”vastaavan toimittajan tehtävänä on johtaa ja valvoa toimitustyötä, päättää aikakautisen julkaisun, verkkojulkaisun tai ohjelman sisällöstä sekä huolehtia hänelle tässä laissa säädetyistä muista tehtävistä”. Hallituksen sananvapauslakiesitys määrittelee vastaavan toimittajan johtamis- ja valvontatyön vastuun alueen laajasti. Se koskee kaikkea tiedotusvälineen kuten lehden työtä ja päätöksentekoa (kuten sisältöpäätöksiä) ja kattaa myös ilmoitukset ja mainokset.

Sananvapauslain mukaan vastaavan toimittajan päätösvalta tiedotusvälineen sisällöistä kattaa myös poliittisen mainonnan julkaisemisen tai julkaisematta jättämisen. Suomessa vastaava toimittaja päättää viime kädessä, mitä tiedotusvälineessä, kuten sanomalehdessä, julkaistaan tai ei julkaista. Syrjimättömyysvelvoite julkaista mikä tahansa parlamentin ehdotuksen mukainen ei-kotimaisen mainostajan poliittinen mainonta (vaali-ilmoitus, lainsäädäntömuutosvaatimus, ideologinen, poliittinen ilmoitus) tiedotusvälineessä aiheuttaisi Suomessa ongelmia esimerkiksi poliittisten puolueiden lehdille.

Sananvapauslain perusteella lehdet saavat vapaasti kieltäytyä julkaisemasta esimerkiksi ”vastavaali- tai vastaideologiamainoksia”. Tämän periaatteen pohjalta esimerkiksi jotkut sanomalehdet jättivät julkaisematta Unkarin/Orbanin ilmoituksen jokunen vuosi sitten.

Medialiitto ry

Jukka Holmberg	Ismo Huhtanen
toimitusjohtaja	toimialajohtaja, uutismedia

Medialiitto on media-alan ja graafisen teollisuuden yritysten edunvalvontajärjestö. Jäsenjärjestömme ovat Aikakausmedia, Graafinen Teollisuus, RadioMedia, Suomen Kustannusyhdistys ja Uutismedian liitto. Yhdessä edustamme noin 600:aa yritystä uutismedian, aikakausmedian, kirjojen ja oppimateriaalin kustantamisen sekä painamisen, radio- ja tv-toiminnan ja jakelun alueilla. Jäsenyritykset työllistävät Suomessa suoraan noin 20 000 henkilöä, ja liiton edustamien toimialojen yhteenlaskettu liikevaihto on noin 3,1 miljardia euroa.

Huhtanen Ismo
Medialiitto ry